

Everts, Ph.P., *De Nederlanders en de wereld. Publieke opinies na de Koude Oorlog* (Assen: Van Gorcum, 2008, x + 382 blz., €45,-, ISBN 978 90 232 4408 0).

‘The first lesson that you must learn is, when I call for statistics about the rate of infant mortality, what I want is proof that fewer babies died when I was Prime Minister than when anyone else was Prime Minister’, schijnt Churchill ooit gezegd te hebben. Het is een treffende illustratie van de macht en de kneedbaarheid van statistisch materiaal. Bij opiniepeilingen speelt dit eens te meer, omdat vooral democratische politici haar niet straffeloos kunnen negeren. De publieke opinie bepaalt de bandbreedte waarbinnen politici mogen opereren.

Op het terrein van de studie van de publieke opinie en haar invloed op het buitenlands beleid heeft Philip Everts zich de afgelopen decennia zeer verdienstelijk gemaakt. Zijn *Controversies at Home. Domestic Factors in the Foreign Policy of the Netherlands* (1989), en recenter, *Public Opinion and the International Use of Force* (2001) vormen belangrijke bijdragen aan de kennis op dit vlak. In zijn jongste boek, *De Nederlanders en de wereld. Publieke opinies na de Koude Oorlog* presenteert Everts de uitkomsten van opinieonderzoek over buitenlandspolitieke en defensievraagstukken in de periode na 1991. Thema’s die aan de orde komen zijn onder meer de deelname aan vredesoperaties, de oorlog in Joegoslavië, Europese integratie en opvattingen over de Verenigde Staten. In die zin is het boek een vervolg op *Wat denken ‘de mensen in het land?’* uit 1993.

Uit de data die Everts presenteert lijkt een grotere continuïteit in opvattingen te spreken dan ik, op basis van de toon van het maatschappelijke en politieke debat en berichtgeving in de media, had vermoed. Zo blijkt Europese integratie onverminderd op steun te kunnen rekenen, en staat ook het overgrote deel van de bevolking nog steeds achter ontwikkelingssamenwerking.

Zeer opvallend, en in strijd met gangbare aannames, is ook dat de ‘lijkenzakkenhypothese’ niet veel steun vindt in de uitkomsten van opiniepeilingen. Deze hypothese gaat ervan uit dat de steun voor een militaire missie afneemt zodra er onder de eigen militairen dodelijke slachtoffers vallen. Een NIPO-enquête uit 2000 laat zien dat ongeveer 20% van de respondenten in dat geval de Nederlandse militairen wilden terugtrekken. Een even groot deel zag echter meer in hard terugslaan, terwijl ook de ongewijzigde voortzetting van de inzet op ruime steun kon rekenen (tabel 4.19, op 122).

Een andere opvallende uitkomst is dat de kwestie-Srebrenica, die op politiek niveau onder meer tot een aanscherping van het toetsingskader voor uitzending en een grotere rol van het parlement heeft geleid, de steun onder de Nederlandse bevolking voor deelname aan internationale militaire operaties niet lijkt te hebben aangetast. Beide bevindingen staan op gespannen voet met de vaak gehoorde, en ook door Everts gehanteerde, aanname dat Nederland een ‘niet-militaire natie’ is.

Als geheel blijft *De Nederlanders en de wereld* echter achter bij de verwachtingen die Everts' eerdere werk heeft gewekt. Een belangrijke reden hiervoor is het feit dat het boek sporen verraaft van grote haast. Nogal wat zinnen lijden onder hun overmatige lengte. Een treffend voorbeeld, dat helaas niet op zichzelf staat, is: 'In de maanden voorafgaande aan de oorlog werden de verwachtingen of de Amerikanen uiteindelijk en ongeacht de uitkomst van het overleg in de VN toch ten oorlog zouden gaan en hoe deze zou aflopen in Nederland wel steeds somberder' (230). Een kleine dertig pagina's verderop, op pagina 256, formuleert Everts maar liefst zes onderzoeksvragen in één zin. Met enige regelmaat ontbreken daarnaast werkwoorden, terwijl jaartallen meer dan eens dubbel vermeld worden. Dit is een punt dat ook uitgever Van Gorcum zich kan aantrekken.

Everts schrijft op pagina 3 dat onderzoek doen naar de publieke opinie met een aantal methodologische problemen kampt: 'We moeten roeien met de beschikbare riemen'. Dit roept de vraag op wat de waarde van de bevindingen van het boek zijn. De conclusie dat de 'rationele publiek'-these (de gedachte dat het publiek in staat is weloverwogen opinies te vormen over de politieke actualiteit) is bewezen (366) komt zo in een ander daglicht te staan. Ik ben er na bestudering van het boek ook niet van overtuigd.

Jammer is ook dat het op methodologische gronden niet mogelijk bleek een structurele vergelijking te maken met de jaren tachtig. Een dergelijke langetermijn-analyse was erg interessant geweest, en had een duidelijker licht kunnen werpen op de vraag of het einde van de Koude Oorlog, met al zijn strategische en politiek-ideologische implicaties, ook een verandering van opinies met zich meebracht. De lezer moet het nu doen met de algemene observatie dat opvattingen slechts zeer geleidelijk veranderen.

Toch wil dit niet zeggen dat *De Nederlanders en de wereld* niet de moeite van bestudering waard is. Everts verdient alle lof voor het bijeenbrengen en commentariëren van de grote hoeveelheid data die in het boek wordt gepresenteerd. Daarin schuilt de kracht van het boek en bestudering leidt tot een aantal verrassende inzichten die ik u niet zou willen onthouden. Integendeel.

Floribert Baudet, Nederlandse Defensie Academie

Wierda, L.S., *Catalogus van de handschriften, incunabelen en postincunabelen uit het bezit van de orde der minderbroeders-kapucijnen in Nederland, nu aanwezig in de Bibliotheek van de Theologische Faculteit Tilburg* (Miscellanea Neerlandica 36; Leuven: Peeters, 2006, viii + 352 blz., €37,-, ISBN 90 429 1663 X).

Met de overdracht in 1998 van de handschriften, incunabelen en postincunabelen is het complete boekenbezit van de orde der minderbroeders-kapucijnen in Nederland in het bezit van de Bibliotheek van de Theologische Faculteit Tilburg gekomen. De hieraan verbonden voorwaarde om deze oude en kostbare werken op verantwoorde wijze te ontsluiten en de geschiedenis van de collectie te beschrijven is door Lydia Wierda op voorbeeldige wijze nagekomen. Om recht te doen aan de verschillende benaderingen die het beschrijven van handschriften en (post)incunabelen vereisen, bestaat de catalogus uit drie delen. Het eerste deel behandelt 80 handschriften (12 uit de periode 1450-1500), geordend naar signatuur. Het tweede deel omvat 45 incunabelen (62 werken) en het derde 165 postincunabelen (218 werken), elk alfabetisch geordend op auteursnaam of, wanneer het om een *anonymus* gaat, op titel. Alle delen zijn voorzien van de nodige concordanties. Het geheel wordt besloten met registers op auteurs en andere personen, drukkers en drukplaatsen, en voormalige bezitters. Een register van teksten ontbreekt echter en daarmee een toegang op de anonieme werken. Dit treft in het bijzonder de handschriften, waaronder zich een aantal gebedenboeken bevinden, zoals bijvoorbeeld TFK HS 10 waarin 163 gebeden worden onderscheiden. Men zou wensen dat deze inhoudsbeschrijvingen digitaal doorzocht konden worden! Tot slot zijn 23 fraaie afbeeldingen in kleur toegevoegd.

Aan de catalogus gaat een verantwoording van de werkwijze vooraf, als ook een inleiding waarin de geschiedenis van de orde in Nederland, de samenstelling en herkomst van de collectie worden besproken. De orde van de kapucijnen, die een zo strikt mogelijke navolging van de oorspronkelijke regel nastreeft, was een afsplitsing van de franciscanen en verkreeg in 1528 pauselijke erkenning. De eerste vestiging in Nederland kwam tijdens de Opstand, in 1609, in Maastricht tot stand. De orde kende een onstuimige bestaan. Sommige boeken hebben mede daardoor vele omzwervingen gemaakt. Ook zal er heel wat verloren zijn gegaan. In 1936 werden alle oude en kostbare werken van de kapucijnen in Nederland ondergebracht bij het provinciaal in 's-Hertogenbosch.

De boeken, dikwijls afkomstig uit schenkingen, waren in eigendom en beheer van de ordeprovincie, die door het armoede-ideaal weinig financiële middelen had om boeken te kopen. Het gebruik van een boek bleef daarom dikwijls niet tot één klooster beperkt. Volgens Wierda moesten de boeken functioneel zijn, voor de zielzorg en voor de spirituele ontwikkeling van de broeders. Een echt kapucijnenboek was een zichtbaar veel gebruikt boek (7). De functie van de vele (volkstalige) devotieboeken, die voor leken bedoeld lijken, is niet zo duidelijk. Hetzelfde geldt voor handschriften over de